

Kunniaan liittyvän väkivallan terminologia Suositukset

Sisältö

1. Terminologiatyöryhmän työskentely ja osallistujat	2
2. Taustaa ja tarve terminologian määrittelylle	3
3. Kunniaan liittyvän väkivaltatyön toimijoita ja tutkijoita Suomessa	5
4. Työskentelyn tulokset	6
4.1 Kunniaan liittyvä väkivalta	6
4.2 Suositeltavat termit ja käsitteet	7
4.3 Kriittiset termit	9
4.4 Käsitteet ja termit, joita termistötyöryhmä ei suosittele käytettävän	10
4.5 Käytännön työn näkökulma	11
Kirjallisuus	12

Johanna Aapakallio, johtava asiantuntija

Kunniaan liittyvän väkivallan vastaisen asiantuntijatyön yksikkö, Sopus-työ

Loisto settlementti ry

Helsinki 27.11.2023

1. Terminologiatyöryhmän työskentely ja osallistujat

Loisto settlementin kunniaan liittyvän väkivallan vastaisen asiantuntijatyön yksikkö (Sopu-työ) kutsui eri toimijoita, tutkijoita ja ministeriöiden edustajia yhteiseen työpajaan. Kokouksissa tehtiin lista eri termeistä ja sanoista, joita suomalaisessa kontekstissa käytetään kunniaan liittyvän väkivallan ilmiön parissa. Sen jälkeen keskusteltiin yhdessä, mitä kukin sana tai termi tarkoittaa tai tuo mieleen työpajoihin osallistuneiden mielikuvissa, ajatuksissa ja käytännön työssä.

Kun sanat ja termit oli listattu, yhteisten keskustelujen ja pohdintojen perusteella ylivivattiin sanoja, termejä ja ilmaisuja, joita ei nähty soveltuvaksi käyttöä suomalaisessa keskustelussa. Kokouksissa pyrittiin löytämään yhteinen konsensus eri sanojen ja termien merkityksistä ja niihin linkitetystä mielikuvista. Samalla käytettäväksi suositeltujen sanojen ja termien kohdalla niitä avattiin ja selitettiin, miksi kyseinen termi tai sana on suositeltava käytettäväksi. Näissä huomioitiin suomen kielen merkitykset, kielioppi ja konnotaatiot.

Ei suositeltavaksi päätyneiden sanojen kohdalla huomioitiin niiden merkitysten epämääräisyys, määrittelemishaasteet ja käännöshaasteet. Lisäksi huomioitiin muissa kielissä käytettyjen mutta suomen kielessä ei suositeltavien sanojen ja termien merkitysten erilaisuus eri kielissä. Joitakin termejä käytetään joissakin kielissä ja niiden merkitys on selkeää niissä kielissä, mutta suomen kielessä merkitys saattaa muuttua epämääräisemmäksi ja sen takia niitä ei suositeltu käytettävän. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka joitakin termejä, sanoja ja ilmaisuja käytetään muissa kielissä, niitä ei suositella käytettävän suomen kielessä.

Keskustelimme yhdessä, mitä kukin sana tai termi tarkoittaa.

Työpajoja pidettiin kaksi kertaa vuonna 2021, kaksi kertaa vuonna 2022 ja yhden kerran vuonna 2023.

Työpajoihin osallistui eri määrä edustajia, koska osallistuminen oli vapaaehtoista ja jokaisen kutsutun tahon omassa harkinnassa. Työskentelyn tarkoituksena oli, että mikäli työryhmän osallistujatahot jakavat yhteisen ymmärryksen siitä, mitä ilmiöllä tarkoitetaan, kunniaan liittyvän väkivallan käsite tulee ymmärretyksi samalla tavalla laajemman joukon taholta.

Työpajoihin osallistuivat:

Aluehallintovirasto
Katja Ärling

Helsingin poliisi
Marjo Hautaviita, Sirpa Koskela, Eleni Paspatis, Jenni Romanoff

Irakin naisten yhdistys
Sirwa Farik

Laurea
Arife Heino ja Sonja Isomäki (opiskelija)

Monika-Naiset liitto, Turvakoti Mona
Marjukka Huttunen

Monikulttuurikeskus Saaga
Taina Talvala, Samer Al-Jarah

Oikeusministeriö
Mia Luhtasaari

Poliisiammattikorkeakoulu
Satu Rantaeskola

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Mimmi Koukkula, Anneli Weiste

Työ- ja elinkeinoministeriö
Anna Bruun

Setlementtiliike

- Auralan Setlementti
Aino ja Hannaneh (Sopu Varsinais-Suomi)
- Loisto setlementti
Pauliina Lius ja Pia Tuovinen (seksuaaliterveystyö), Henna Kolehmainen, Majid Allahyari, Sanja Sillanpää ja Hassen Hnini (Sopu-työ), Rosa Iskalachi (Helsingin Tyttöjen Talo).
Johanna Aapakallio (Sopu-työ) toimi työpajojen koollekutsujana ja puheenjohtajana.
- Setlementti Tampere
Satu Hintikka ja Sari Rusanen (Didar)
- Vuolle Setlementti
Jarkko-Pekka Kärkkäinen (väkivaltatyö)

Sosiaali- ja terveysministeriö
Minna Viuhko, Päivi Yli-Pietilä

Satu Lidman (väkivaltatutkija)

Tuuli Hong (asianajaja)

Uskontojen uhrien tuki
Joni Valkila

2. Taustaa ja tarve terminologian määrittelylle

Kunniaan liittyvä väkivalta on ollut osa suomalaista väkivaltatyön ruohonjuuritason kenttää, viranomaistyötä ja eri tieteenalojen tutkimuskohteena noin 15 vuotta – eli verrattain lyhyen ajan. Yleistä keskustelua kunniaan liittyvän väkivallan teemassa on leimannut ajatus siitä, että kunniaan liittyvät käsitykset ja kunniaan liittyvä väkivalta olisivat tulleet Suomeen maahan muuttaneiden, erityisesti muslimitaustaisten ihmisten mukana.

Kunniaan liittyvää väkivaltaa esiintyy kuitenkin Suomessa hyvin laajasti erilaisissa suljetuissa yhteisöissä, joissa kunnian säilyttämisellä ja häpeän ehkäisemisellä saatetaan tehdä hyvin erilaisia menettelyn kohteen elämää rajoittavia toimenpiteitä (eristäminen, karttaminen jne.). Kuitenkin yleisen keskustelun keskittyminen harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta maahan

muuttaneisiin on voinut leimata Lähi-idästä, Aasiasta ja Pohjois-Afrikasta tulleiden ihmisten elämää. ”Kunnia”-sanan merkitys on herättänyt erilaisia tunnereaktioita ja tulkintoja, joita ammattilaiset ovat voineet tehdä omista lähtökohdistaan. Silloin väkivallan kokijoita kohtaavat ammattilaiset voivat olla välillä hämmentyneitä siitä, mistä ilmiössä on kyse.

Kunniaan liittyvän väkivallan tematiikkaan vaikuttavat myös eri ihmisten erilaiset kielelliset ilmaisut ja niiden merkitykset sekä ilmaisujen kääntämiseen tai tulkkaukseen liittyvät haasteet. Ongelman ydin on sanan ”kunnia” ja käsitteen ”kunniaan liittyvä väkivalta” merkitys suomalaisten toimijoiden käsityksissä. Kunnia on sanana usein linkitetty väkivalta-sanaan, jolloin tilanteen on tulkittu tarkoittavan sitä, että väkivalta olisi kunniallista. Selvää on, ettei väkivaltaan voi liittyä mitään kunniallista, vaan väkivallan käyttämistä perustellaan kunnian säilyttämisellä tai palauttamisella.

Kunnia-sana on usein linkitetty väkivalta-sanaan, jolloin tilanteen on tulkittu tarkoittavan, että väkivalta olisi kunniallista.

Ilmiötä on myös pyritty kulttuuristamaan ikään kuin väkivallan taustalla olisi jokin tietty kulttuuri, joka velvoittaisi ihmisiä toimimaan ilman omaa harkintaa tai päätösvaltaa. Ilmiön selittäminen kulttuuriin vedoten on ymmärrettävää niiden ihmisten näkökulmasta, joita ilmiö koskettaa. Heidänkin näkemyksiinsä voidaan pyrkiä vaikuttamaan mahdollistamalla heidän omien uskomustensa ja ajatustapojensa kriittinen reflektointi ja tukemalla heitä näkemään väkivaltaan johtavat syyt. Myös ammattialaisten ja muiden toimijoiden ei pitäisi selittää monimutkaisia, psykologisia, sosiaalisia, sukupuolirooleihin sekä arvoihin ja normeihin liittyviä ilmiöitä kulttuurilla.

Kulttuurin käsite¹ on vaikeata määritellä yksiselitteisesti, koska kulttuuri on muuttuva ja muovautuva abstrakti käsite. Eri tieteenalat määrittelevät kulttuurin käsitettä eri tavoilla, ja suosittelemme välttämään käyttämästä kulttuuri-ilmaisua selittämään monimutkaisia sosiaalisia prosesseja, joiden taustalla on monia erilaisia syitä.

On kuitenkin tärkeitä huomioida, että kulttuuri vaikuttaa kaikkiin ihmisiin tavalla tai toisella, mutta ilmiöiden selittäminen kulttuurilla ei ole työpajaan osallistuneiden tahojen mielestä perusteltavaa².

Ilmiöiden selittäminen kulttuurilla ei ole työpajaan osallistuneiden tahojen mielestä perusteltavaa.

Yleiseen keskusteluun, käytettyihin termeihin ja ilmaisuihin vaikuttavat luonnollisesti suomalaisen yhteiskunnan tilanne, poliittiset ja yhteiskunnalliset päätökset sekä media. Ilmiöistä kerrottaessa median rooli korostuu, koska media voi sanavalinnoillaan erilaisissa tiedon jakamisen tilanteissa luoda tietynlaisia konnotaatioita ja vaikuttaa yleisen keskustelun suuntaan joko tarkoituksella tai epähuomiossa.

---

¹ Kts. Hofstede & Hofstede 2005, Bauman 2003, Goffman 2012.

² Kts. Islanbulin sopimus, art. 12.

Loisto settlementti ry:n Kunniaan liittyvän väkivallan vastaisen työn yksikkö (Sopu-työ) kutsui vuonna 2021 koolle edustajia ministeriöistä, järjestökentältä ja tutkijoiden parista. Tarkoituksena oli kunniakäsitteeseen liittyvän keskustelun ja suomalaisessa kontekstissa käytettyjen ja käytettävien termien sekä toimijoiden käyttämien ilmaisujen yhtenäistäminen.

Ajatuksena oli työpajan koollekutsujatahon näkemyksen mukaan, että termien ja ilmaisujen yhtenäistäminen edesauttaisi ilmiön tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa. Lisäksi Suomessa on kaivattu tilastoja kunniaan liittyvän väkivallan vaikutuspiirissä elävien henkilöiden lukumäärästä, ilmiön ennaltaehkäisyyn liittyvien toimenpiteiden ja auttamistapojen kehittämisestä ja rikostutkinnasta sekä tuomioistuinten työskentelystä. Ilman yhtenäistä käsitystä ilmiöstä luotettavien tilastojen tuottaminen on hankalaa varsinkin, jos eri toimijat määrittelevät ilmiötä eri tavalla ja tilastoivat tilanteet oman määrittelynsä mukaisesti.

Ajatuksena oli, että termien ja ilmaisujen yhtenäistäminen edesauttaisi ilmiön tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa.

Lisäksi kunniaan liittyvän väkivallan asemoiminen pelkästään maahanmuuttajataustaisten henkilöiden parissa ilmeneväksi väkivallan muodoksi saattaa johtaa väkivallan kohteena olevien ihmisten tilanteen huonontumiseen esimerkiksi, jos heidän avuntarvettaan ei ymmärretä. Isossa kuvassa se voi johtaa lisääntyneeseen rasismiin ja syrjintään.

Jos ihminen itse kokee, että ilmiö kuuluu hänen kulttuuriinsa, voi myös käydä niin, ettei hän osaa hakea apua tai hänelle osata tarjota apua. Näin voi käydä, jos puuttumisessa käytetään toimimattomia työtapoja ja ennaltaehkäisykeinoja kehitetään suuntaan, jotka saattavat johtaa ilmiön parissa elävien ihmisten tilanteen huonontumiseen sen sijaan, että he saisivat ajoissa oikeanlaista apua. Esimerkiksi suomalaisuus vs. ulkomaalaisuus -asetelma voi johtaa enenevään polarisaatioon ja syrjintään yhteiskunnassa. Silloin auttamistoimenpiteet saattavat kohdistua asioihin, jotka eivät välttämättä auta kunniaan liittyvän väkivallan parissa eläviä yksilöitä, pariskuntia tai perheitä.

3. Kunniaan liittyvän väkivaltatyön toimijoita ja tutkijoita Suomessa

Loisto settlementin Sopu-työ on tehnyt vuodesta 2012 kohdennettua kunniaan liittyvän väkivallan vastaista asiantuntijatyötä sekä kokijoiden että tekijöiden kanssa.

Sopu-työn lisäksi kohdennetusti kunniaan liittyvän väkivallan kokijoita ja tekijöitä kohdataan seuraavissa järjestöissä: Settlementti Tampereen Didar-työ, Auralan Settlementin Sopu-työ Varsinais-Suomi ja Kouvolassa Monikulttuurikeskus Saaga. Muita järjestöjä, joissa kohdataan myös kunniaan liittyvän väkivallan kokijoita ovat pääkaupunkiseudulla Irakin naisten yhdistys ja Monika-Naiset liitto ry.

Järjestötoimijoista Ihmisoikeusliitto tekee vaikuttamis- ja asennemuutostyötä kunniaan liittyvän väkivallan ja naisten sukuelinten silpomisen teemoissa. Lisäksi THL:n väkivallan vastaisen työn osaamiskeskityksessä tehdään työtä kunniaan liittyvä väkivallan ja naisten sukuelinten

silpomisen estämiseksi. Helsingin poliisilaitoksen ennalta estävässä toiminnossa on työryhmä, joka tekee kohdennettua ennalta estävää työtä kunniaan liittyvän väkivallan parissa.

Suomessa on tehty tutkimusta kunniaan liittyvästä väkivallasta eri tieteenalojen parissa, mutta tarve jatkotutkimuksille on ilmeinen. Tutkijoista esimerkiksi Satu Lidman on julkaissut artikkeleita ja tietokirjoja, joissa käsitellään kunnian, maineen ja häpeän merkitystä sekä naisen asemaan liittyviä haasteita historiallisissa ja ajankohtaisissa asiayhteyksissä. Anu Isotalo on väitellyt somalialaistytöjen mainekäsityksistä, Tuuli Hong ja Lisa Grans tutkivat väitöskirjoissaan kunniaan liittyvää väkivaltaa oikeudellisena kysymyksenä.

Ihmisoikeusliitto on julkaissut selvityksen kunniaan liittyvästä väkivallasta. Johanna Aapakallio on kirjoittanut useita artikkeleita eri tietokirjoihin kunniaan liittyvästä väkivallasta. Aini Linjakumpu, Aila Ruoho ja Johanna Hurtig ovat tutkineet suomalaisia uskonnollisia yhteisöjä ja sen parissa tapahtuvaa väkivaltaa.

4. Työskentelyn tulokset

4.1 Kunniaan liittyvä väkivalta

Työpajaan osallistuneiden näkemyksen mukaan kunniaan liittyvä väkivalta kumpuaa ihmisten psykologisista peloista tulla poissuljetuiksi omista yhteisöistään tai itselle tärkeistä sosiaalisista suhteista. Sen takia ihmiset pyrkivät noudattamaan yhteisönsä ja itselle tärkeiden sosiaalisten suhteidensa sosiaalisia ja moraalisia normeja ja arvoja ja painostavat muita läheisiään samaan. Tällä tarkoitetaan sitä, että samanlaista kontrollin ja rajoittamisen dynamiikkaa on nähtävissä myös suomalaisissa uskonnollisissa yhteisöissä, monissa etnisissä yhteisöissä ja esimerkiksi harrasteyhteisöissä. Kunniaan liittyvä väkivalta on ilmiönä monen eri taustaisen ihmisen elämässä läsnä, joskin siitä saatetaan käyttää erilaisia termejä ja ilmaisuja.

Yleinen käsitys kunniaan liittyvän väkivallan ilmiöstä on usein heteronormatiivinen, jolloin se poissulkee ei-binäärisiä identiteettejä. Mies vs. nainen -asetelma saattaa joissakin tapauksissa jättää huomioimatta, että kunniaan liittyvä väkivalta koskettaa myös laajaa joukkoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvia henkilöitä sekä miehiä.

Kunniaan liittyvä väkivalta koskettaa myös laajaa joukkoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvia henkilöitä sekä miehiä.

Kunnian ja väkivallan käsitettä sekä kunniaan liittyvää väkivaltaa lähestytään usein eri tieteenalojen näkökulmasta ja ne määritellään luonnollisesti sen tieteenalan mukaan, jolla ilmiötä tutkitaan. Jokaisen tieteenalan määritelmä on sen tieteenalan näkökulmasta oikein, ja kentällä toimijoiden onkin tärkeää tutustua myös eri tieteenalojen määritelmiin. Nämä määritelmät kuvastavat kuitenkin vain osaa kokonaisuudesta, ja sen takia eri tieteenalojen määritelmien ja näkemysten huomioonottaminen on tärkeää.

Ruohonjuuritason työtä tekevät ihmiset kohtaavat konkreettisia ihmisiä, joiden elämään kunniaan liittyvä väkivalta vaikuttaa, ja he joutuvat miettimään työskentelytapoja ja työskentelymalleja auttaakseen niin väkivallan kokijoita kuin tekijöitäkin sekä myös muita perheenjäseniä. Sen takia

eri tieteenalojen tutkijoiden ja käytännön työtä tekevien tahojen onkin välillä hyvä yhdessä miettiä, mitä tarkoitetaan milläkin termillä ja miten se näkyy kontrollin tai väkivallan kohteena olevan ihmisen arjessa.

Jokainen tieteenala ja toimija määrittelee kunniaan liittyvän väkivallan vähän eri tavalla. Alla on Loisto settlementin Sopusuomen määritelmä kunniaan liittyvästä väkivallasta.

Kunniaan liittyvä väkivalta

Kunniaan liittyvä väkivalta on väkivallan muoto, jossa käytetään kontrollia, painostamista ja / tai väkivaltaa henkilöä kohtaan, jonka epäillään tai tiedetään rikkoneen / jättäneen noudattamatta niitä yhteisiä sosiaalisia tai moraalisia arvoja ja normeja, jotka ovat tärkeitä väkivallan uhrin / uhrien sekä tekijän/tekijöiden omassa viiteryhmässä. Väkivallan muoto on usein sukupuolittunutta. Melkein kaikissa ihmisyyhteisöissä naiset ovat useammin lähisuhdeväkivallan uhreina kuin miehet.

Kontrollin, painostamisen tai väkivallan taustalla on pelko, että teon seurauksena moraalisia arvoja ja normeja rikkonut henkilö, hänen perheensä ja sukunsa menettäisivät maineensa ja joutuisivat ostrakismin kohteeksi / syrjityksi / erotetuksi / kartetuksi / eristetyksi heille tärkeistä sosiaalisista suhteista muiden samaan viiteryhmään kuuluvien henkilöiden taholta.

Tämän vuoksi menetettyä mainetta, eli kunniaa, pyritään palauttamaan oman viiteryhmän silmissä teoilla, joilla osoitetaan, että moraalista arvoista ja normeista poikennut henkilö muuttaa tapansa. Mitä suurempi ryhmä ihmisiä ("yhteisö" / oma viiteryhmä) tietää sosiaalisten ja moraalisten arvojen ja normien rikkomisesta, sitä suurempi vaara on tilanteen eskaloitumiselle.

4.2 Suositeltavat termit ja käsitteet

Kontekstisidonnaisuus vaikuttaa siihen, mitä termiä käytetään ja miksi, kenelle puhutaan ja miten puhutaan. Tämä tarkoittaa sitä, että kokijan tai tekijän kanssa käytettävät termit saattavat olla vähän erilaisia kuin oikeuskirjallisuudessa tai rikosasioissa käytettävät termit ja sanat. Sen takia on tärkeitä muistaa kontekstisidonnaisuus.

Alla oleva sanojen ja termien lista on aakkosjärjestyksessä.

Häpeä: On hyvä ottaa huomioon tunteena "häpeän" eri ilmaisutavat ja sanottaminen. Lisäksi ihmiset reagoivat eri tavalla häpeän tunteeseen ja kokemukseen³.

Kunnia⁴: Terminä monitulkintainen: se miten termiä ja käsitettä ymmärretään, riippuu monista taustatekijöistä. Kunnia sanana ja käsitteenä voi tarkoittaa eri taustaisten kielellisissä käsityksissä eri asioita. Ongelma onkin siinä, onko suomen kielen sana "kunnia" sama asia kuin

³ Kts. Yletyinen 2015, Myllyviita 2021, Lidman 2011

⁴ Kts. Ermers 2018, Welchman & Hossain 2005

monen muun kielen ”kunniaa” merkitsevä sana? Esimerkiksi mitä psykologisia, sosiaalisia ja oikeudellisia merkityksiä kätkeytyy sanaan? Työpajan yleinen käsitys oli, että kunnia liitetään usein positiivisiin tunteisiin ja käsitteisiin suomalaisessa keskustelussa.

Kunniakäsitykset: Kyse on erilaisista käsityksistä siitä, mitä kunnia tarkoittaa eri yhteyksissä ja konteksteissa. Tämä on sana, joka esiintyy suomalaisessa keskustelussa usein, mutta taustalla vaikuttavat käsitykset ja tulkinnat häpeästä.

Kunniaan liittyvä konflikti: Suositellaan käytettäväksi suomalaisessa keskustelussa. Kun yksilöiden tai ryhmien välillä on erilainen käsitys kunniaa ja sen merkityksestä eikä löydy yhteistä ymmärrystä toimintatavoista, henkilöiden välillä saattaa syntyä konflikti, joka liittyy kunniakäsitysten erilaiseen tulkintaan. Kyseessä voi olla myös erilainen käsitys häpeän tunteesta ja sen merkityksestä.

Kunniaan liittyvä väkivalta: Avaa hyvin kunniakäsityksen ja väkivallan suhdetta. Keskiössä on väkivalta, jota yritetään selittää / pidetään oikeutettuna.

Maine: Joskus saatetaan käyttää ”kunnia” sanan synonyyminä. Suomalaisessa keskustelussa ”maineen” käsite on ehkä tutumpi ja sitä kautta helpompi ymmärtää.

Normit, arvot, sosiaaliset normit, moraaliset arvot⁵: Riippuvat sosiaalisesta ympäristöstä ja voivat vaihdella riippuen ympäristöstä. On tärkeitä ottaa huomioon, minkä sosiaalisen ryhmän tai suhteiden arvoista ja normeista puhutaan. Moraalikäsitykset ja sosiaaliset normit voivat vaihdella eri ryhmien ja eri ihmisten välillä suurestikin.

Pakottava kontrolli⁶: Uhria rajoitetaan, estetään, eristetään, käytetään henkistä väkivaltaa, käytetään fyysistä, seksuaalista, taloudellista väkivaltaa. Joskus voidaan vuorotella myönteisen ja kielteisen käyttäytymisen välillä, jotta uhri saadaan alistumaan.

Pakottava kontrolli saattaa ilmetä erilaisissa ihmisten välisissä suhteissa. Pakottava kontrolli ei ilmene vain tietyissä etnisissä tai uskonnollisissa ryhmissä vaan koskettaa kaikkia ihmisiä, jotka syystä tai toisesta käyttävät pakottavaa kontrollia.

Uskonnollinen / hengellinen väkivalta: Hengellinen väkivalta on henkistä tai fyysistä väkivaltaa, joka kohdistuu uskonnollisen yhteisön omia jäseniä vastaan. Se perustellaan hengellisistä lähtökohdista tai hengellisen yhteisön jäsenyydellä. Väkivalta kytkeytyy uskonnollisen yhteisön vallan ja hallinnan mekanismeihin, joiden legitimitettiin ajatellaan olevan jumalallista alkuperää⁷.

Jos kunniakäsitysten ajatellaan kuuluvan moraalisiin normeihin ja arvoihin, hengellinen ja / tai uskonnollinen väkivalta on osa kunniaan liittyvää väkivaltaa. Tämä tarkoittaa, että uskonnollista ja / tai henkistä väkivaltaa saatetaan selittää kunniaan liittyvillä syillä, yhteisöllisyydellä, henkisyudellä ja uskonnollisuudella. Niin uskonnolliset, hengelliset kuin etniset yhteisöt ovat heterogeenisiä, ja väkivallan käyttämistä saatetaan perustella eri tavoin eri yhteisöissä.

”Yhteisö”: Ei ole homogeeninen eikä toimi yksi yhteen. On olemassa monia erilaisia yhteisöjä, jotka ovat muodostuneet eri syistä ja tarpeista. Kunniaan liittyvän väkivallan ilmiön yhteydessä käytetyt ”yhteisö”-viitteet ovat liian yleistäviä, yksinkertaistavia ja vaikeasti määriteltävissä.

Yhteisön määrittäminen on vaikeata ja saattaa johtaa etnisten tai uskonnollisten yhteisöjen leimaamiseen. On kuitenkin hyvä muistaa, että ihmiset itse saattavat puhua ”omasta yhteisöstä”,

---

⁵ Kts. Kohlberg 1981, Turiel 1983, Shweder 2003, Helkama 2009.

⁶ <https://heuni.fi/-/pakottava-kontrolli-ja-rikostutkinta#16753a99>

⁷ Kts. Linjakumpu 2015.

tarkoittaen itselle tärkeitä sosiaalisia suhteita ja ryhmiä. Tämän takia määritelmässä yhteisö on lainausmerkeissä tarkoittaen sitä, että yhteisön määritelmä voi vaihdella ja riippuu kontekstista.

Yhteisöllisyys: Yhteisöllisyys, yhteisöt ja yhteisöllinen elämä ovat välttämättömiä ihmisen olemassaololle ja toiminnalle. Yhteisöllisyys edistää parhaimmillaan ihmisten hyvää ja vähentää yksinäisyyttä, koska se tarjoaa yhdessä onnistumisen ja yhteenkuulumisen kokemuksia. Perinteisesti ihmiset mieltävät yhteisöksi perheen, suvun, kylän, heimon mutta myös työyhteisön tai uskonnollisen tai hengellisen yhteisön sekä harrasteyhteisöt. Yhteisöllisyys voi siis liittyä paikkaan tai aiheeseen.

Yhteisöllisyys on yhteistoimijuutta siten, että ihmisillä on paitsi kyky toimia yhdessä myös kyky tunnistaa toisensa potentiaalisiksi yhteistoimijoiksi ja pyrkiä kohti yhteisiä tavoitteita niihin sitoutuen. Samalla on kuitenkin hyväksyttävä yhteisöllisyyteen kuuluvat ristiriidat ja löydettävä keinot niiden ratkaisemiseksi. Yhteisöllisyys ei siis aina tarkoita ihanteellista tilaa vaan voi ilmetä monin eri tavoin.⁸ Yhteisöllisyyttä ei voida määritellä kuuluvaksi jollekin tietylle ryhmälle, yhteisöllisyys ja yhteisyyden tarve ovat sisäänrakennettuna kaikissa ihmisissä.

4.3 Kriittiset termit

Alla on listattu termejä, joiden käyttäminen saattaa olla joissakin yhteyksissä perusteltua, jos termin merkitystä ja siihen liittyvää kontekstia pystytään avaamaan selkeästi ja perusteellisesti. Ilman kontekstin ja merkityksen avaamista termin merkitys saattaa olla vaikeata ymmärtää tai selittää tyhjentävästi. Tämän vuoksi alla olevia termejä ei listattu suositeltaviin tai ei-suositeltaviin.

Yhteisöllinen kontrolli: Yhteisöllisyyden määrittelemisen on vaikeata ja yhteisöllisen kontrollin määrittelemisen vielä vaikeampaa. Kts. edellä 4.2.

Yhteisöllinen väkivalta: Yhteisöllisyyden määrittelemisen on vaikeata ja yhteisöllisen väkivallan määrittelemisen vielä vaikeampaa. Kts. edellä 4.2.

Sosiaalinen kontrolli: Määriteltävissä mutta riippuu sosiaalisesta ympäristöstä ja suhteista. Esimerkiksi tupakoinnin kielto sisätiloissa, alastomuus eri tilanteissa, etikettiin liittyvät säännöt.

Kunniakäsityksiin liittyvät normit ja arvot: Termi ei ole yleisessä käytössä. Eri kasvu ympäristöillä on merkitystä normien muodostumiseen.

Kunniakäsitykset voidaan tässä yhteydessä korvata esim. sosiaaliset ja moraaliset arvot ja normit -lauseella, koska moraaliset arvot ja/tai sosiaaliset normit vaihtelevat eri ihmisten välillä ja eri kontekstin mukaan. Esimerkiksi osa ihmisistä pitää avioeroa hyväksyttävänä, osa moraalisesti vääränä ja osa ehkä sosiaalisesti arveluttavana. Ihmisten suhtautuminen esimerkiksi seurusteluun, esiaviolliseen seksiin, uskottomuuteen, alkoholin juomiseen, tupakan polttamiseen, seksisuhteeseen naimisissa olevan ihmisen kanssa, samaa sukupuolta olevien väliseen seksisuhteeseen tai romanttiseen suhteeseen voi vaihdella suurestikin eri ihmisten välillä.

---

⁸ Kts. Kalliokoski 2020, Kangaspunta

4.4 Käsitteet ja termit, joita termistöryhmä ei suosittele käytettävän

Seuraavassa on lista termeistä, joita ei suositella käytettävän Suomessa. On kuitenkin selvää, että monissa muissa maissa ja kielissä seuraavat termit ja ilmaisut ovat laajasti käytössä.

On tärkeätä tiedostaa, että Suomessa olisi hyvä käyttää termejä, jotka sopivat suomen kieleen ja Suomessa ilmenevään kunniaan liittyvään väkivaltaan. Termit ja ilmaisut ovat jossakin mielessä politisoituneita ja sen takia saattavat leimata tiettyjä ihmisryhmiä. Olisi suositeltavaa ja toivottavaa, että suomalaisessa keskustelussa pyrkisimme neutraalimpaan ja inklusiivisempaan ilmaisuun.

Alla olevat termit eivät ole välttämättä poliittisesti korrekkeja ja yksiselitteisesti määriteltävissä, minkä takia ne voivat aiheuttaa epäinhimillistä kohtelua niiden ihmisten elämässä, joihin valtaväestö katsoo tietyn henkilön kuuluvaksi ja kohtelee häntä sen mukaisesti.

Jos media käyttää alla olevia ilmaisuja tai termejä, ammattilaisten tulisi reagoida kertomalla medialle, mikä on oikea ja suositeltava termi tai ilmaisu kussakin tilanteessa. Näin voitaisiin vaikuttaa suomalaisessa kontekstissa käytettävien ilmaisujen ja termien vakiintumiseen.

Kunniamurha-sanan käyttäminen antaa luvan ajatella, että murha olisi hyväksyttävä.

Ei suositella käytettävän:

Kunniamurha: Kunniamurha-sanan käyttäminen antaa tavallaan luvan ajatella, että kunnian palauttamiseksi tehty murha olisi hyväksyttävä. Sen käyttäminen voi johtaa ilmiön vähättelyyn. Kunniamurha-ilmaisu voidaan myös tulkita niin, että uhri teki oikeasti jotain moraalisesti väärin ja aiheutti toimillaan kunnian menettämistä, kunnianttomuutta ja olisi ansainnut kuolemansa. Tekijä pyrkii kunniamurha-ilmaisulla vaikuttamaan muiden ihmisten mielipiteeseen murhan syistä.

Me ammattilaiset emme hyväksy kunniamurha-termiä, koska murha on murha, oli syy mikä tahansa. Mediassa ”kunniamurhan” uutisoiminen antaa julkisuutta tekijälle ja lähettää viestin muille, että tekijä olisi puhdistanut kunniaansa. Taposta, henkirikoksesta ja murhasta päättää kuitenkin oikeus.

Kunniamurha ei ole mainittu laissa, eikä se ole rikosnimike tai oikeustermi.

Ilmaisun voisi korvata seuraavalla tavalla: *Kunniamurhalla viitataan usein henkirikokseen, jonka motiivina on kunnian / maineen säilyttäminen / palauttaminen.* Tällöin murhaan johtaneiden tapahtumien taustasyöt tulevat selitetyksi.

Kunniaväkivalta: Ei suositella käytettävän, koska ilmaisu on helposti tulkittavissa tarkoittavan, että väkivalta on kunniallista.

Kunniakulttuuri: Ei suositella käytettävän, koska kulttuurin ja kunnian määritelmistä ei ole yhtenäistä konsensusta ja ilmaisu on liian epämääräinen. On kuitenkin hyvä huomioida, että ilmaisu on käytössä joissakin kielissä, mutta sen ei tarvitse olla Suomessa käytössä, koska suomen kielessä sitä on vaikeata määritellä. Kyse voi olla pikemminkin siitä, että henkilö ei osaa selittää häneen kohdistetun kontrollin tai väkivallan juurisyytä ja käyttää ilmaisua ”kunniakulttuuri”. Ilmaisu ei tarkoita, että olisi olemassa tiettyä kunniakulttuuria.

Kunniakoodi: Ei suositella käytettävän, koska ilmaisu on liian epämääräinen. Kunniaan liittyvä väkivalta on moninaista sekä sosiaaliset ja moraaliset normit ja arvot saattavat vaihdella viiteryhmien mukaan ja niiden sisälläkin hyvin paljon, jolloin ”koodi” on vaikeata määritellä. Tietty rikollinen tai pienempi ryhmä saattaa käyttää sovittuja koodeja omassa sisäryhmässään, mutta se ei tarkoita, että ilmaisua / termiä pitäisi käyttää kunniaan liittyvän väkivallan kontekstissa.

Kunnianormi: Ei suositella käytettävän, koska ilmaisu on liian epämääräinen. Kunniaan liittyvä väkivalta on moninaista, sosiaaliset ja moraaliset normit ja arvot saattavat vaihdella viiteryhmien mukaan ja niiden sisälläkin hyvin paljon.

Kulttuurinen / kulttuurillinen väkivalta: Ei suositella käytettävän, koska liian yksinkertaistava ja epämääräinen ilmaisu, joka luo vastakkainasettelua, leimaa ja yleistää liikaa. Kulttuuria on vaikeata määritellä yksiselitteisesti saatikka väkivaltaa, joka olisi kulttuurista.

Negatiivinen sosiaalinen kontrolli: Liian epämääräinen ja osoitteleva. Muissa pohjoismaissa termi liitetään usein etnisiin ryhmiin, jolloin sillä tarkoitetaan, että negatiivinen sosiaalinen kontrolli ilmeni etnisissä vähemmistöryhmissä. Ilmaisu on syrjivä.

Ammattilaisina meidän pitäisi käyttää neutraaleja ilmaisuja, jotta emme tule leimanneeksi joitakin ei-valkoiseksi ja / tai ei-suomalaisiksi miellettyjä ihmisryhmiä. Vaikka ilmaisua käytetään joissakin pohjoismaissa, me suomalaiset ammattilaiset emme suosittele ilmaisun käyttöä.

4.5 Käytännön työn näkökulma

Väkivaltaan liittyvät arvot ja väkivaltaan suhtautuminen voivat vaihdella suurestikin eri ryhmien ja yhteiskuntien välillä.

Suhtautumista väkivaltaan olisi hyvä pohtia sekä työntekijöiden että asiakkaiden kanssa. Joskus ihmiset kokevat, että ainoa tapa toimia on väkivallan käyttäminen. Joskus väkivallasta saadaan pienempi tuomio, jos se pystytään perustelemaan kunnialla, häpeällä, humalatilalla, mielenterveysongelmilla tai syrjäytymisellä.

Kun moraalisesti poikkeava käytös tulee ilmi, on monia tapoja toimia ja suhtautua tilanteeseen. Se ei välttämättä aina johda kontrolliin ja väkivaltaan eikä raaistu tai päädy henkirikokseen. Eli kyse ei ole aina suoraviivaisesta tapahtumasarjasta. Väkivallan käyttäminen riippuu myös siitä, hyväksyvätkö perheen, ryhmän tai itselle tärkeiden sosiaalisten suhteiden jäsenet väkivaltaa.

Suhtautumista väkivaltaan olisi hyvä pohtia sekä työntekijöiden että asiakkaiden kanssa.

Joidenkin maiden lainsäädännössä kunniaan liittyvä motiivi tai provokaatio saatetaan nähdä oikeutuksena väkivaltaan tai henkirikokseen (vrt. esimerkiksi tilanteeseen, jossa humalatilaa vetoaminen saattaa vaikuttaa rangaistuksen alentamiseen). Eli joissakin tilanteissa tai maissa, jos tekijä selittää tekemänsä rikoksen kunnian menettämiseen tai puolustamiseen liittyvänä tekona, hän saattaa saada pienemmän tuomion. Tästä syystä joissakin tilanteissa tekoa halutaankin juuri selittää kunnialla tai muulla vastaavalla motiivilla.

Asiakkaan kanssa työskennellessä tulisi selvittää ja kysyä asiakkaalta, mitä edellä mainitut termit, kuten kunnia, häpeä, moraalit ja maine, tarkoittavat hänelle. Suomalaisessa keskustelussa

usein maahan muuttaneiden tai ulkomaalaistaustaisten henkilöiden tekemiset tulkitaan normien mukaan tai normien kautta, eli niitä pyritään ulkopuolelta normittamaan. Tärkeintä olisi keskittyä väkivaltaan, olivat normit mitkä tahansa tai väkivallan muoto mikä tahansa. Nimellä ei ole väliä, kunhan selvität, mistä väkivalta tulee ja pyrit vähentämään ja lopettamaan väkivallan.

Lisää käytännön työskentelystä voit lukea [kunniaan liittyvän väkivallan oppaasta](#).

Kirjallisuus

Aapakallio, Johanna. Seksuaalisuus yhteisöllisessä kulttuurissa – kunnian ja siveyden merkitys, 244–265, teoksessa Hanna Kiuru – Minna Strömberg-Jakka (toim.) Seksuaalisuuden tabut suljetuissa yhteisöissä. Unipress, 2017 Suomi.

Aapakallio, Johanna. Kunnia- ja siveyskäsitteet suomalaisten muslimien elämässä, 100–117. Teoksessa Teemu Pauha – Johanna Konttori (toim.) Suomalaiset muslimit. Gaudeamus, 2022 Tallinna.

Bauman, Zygmunt. Sosiologinen ajattelu. Kääntänyt Jyrki Vainonen. Vastapaino 2003. Juva. Alkuperäinen teos Thinking Sociologically, englannin kielellä Blackwell, 1990.

Ermers, Robert. Honor Related Violence. A New Social Psychological Perspective. Routledge, 2018 London

Grans, Lisa. Prevention of Honour-Related Violence through the Lens of the Right to Physical and Psychological Integrity, Åbo Akademi Press, 2018 Suomi.

Goffman, Erving. Vuorovaikutuksen sosiologia. Kokoelmateos Goffmanin englanninkielisistä vuosina 1950–1980 kirjoittamista artikkeleista, jonka on kääntänyt Kaisa Koskinen. Vastapaino, 2012 Tampere.

Haidt, Jonathan. The Righteous Mind. Why Good People are Divided by Politics and Religion. Vintage Books, 2013 New York.

Hansen, Saana – Sams, Anni – Jäppinen, Maija – Latvala, Johanna. Kunnia käsitteet ja väkivalta – selvitys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta Suomessa. Ihmisoikeusliiton julkaisu, 2016 Helsinki.

Helkama, Klaus. Moraalipsykologia. Hyvän ja pahan tällä puolen. Bookwell, 2009 Porvoo.

Hong, Tuuli. Kunniaan liittyvän väkivallan uhrin oikeudellinen asema. Turun yliopisto, 2019 Turku. Saatavilla: www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/148676/AnnalesC486Hong.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Hofstede, Geert – Hofstede, Gert-Jan. Cultures and Organizations, Software of the Mind. McGraw-Hill, 2005 New York.

Isotalo, Anu. Mistä on hyvät tytöt tehty? Somalitytöt ja maineen merkitykset. Turun yliopisto, 2015 Turku.

Istanbulin sopimus. www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention

Kalliokoski, Taina. Yhteisöllisyyden rajat yhteistoiminnan ja ihmisen perushyvien näkökulmasta. Teologinen tiedekunta, Helsingin yliopisto, 2020 Helsinki.

helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/7d7f5ad3-ab43-46b1-9c64-156d95f78b13/content
(luettu 6.9.23)

Kangaspunta, Seppo. Traditionaalista yhteisöstä verkkoyhteisyyteen. Teoksessa Seppo Kangaspunta (toim.) Yksilöllinen yhteisöllisyys: avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen. Tampereen yliopistopaino, 2011 Tampere.

Kohlberg, Lawrence. The Philosophy of Moral Development. San Francisco: Harper & Row 1981.

Lidman, Satu. Häpeä! Nöyryyttämisen ja häpeämisen jäljillä. Atena, 2011 Jyväskylä.

Lidman, Satu. Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia. Gaudeamus, 2015 Helsinki.

Lidman, Satu. Taivas ja syli. Kertomus parisuhdeväkivallasta vanhoillislestadiolaisessa perheessä. Gaudeamus, 2020 Helsinki.

Mela, Marianne & Johanna Aapakallio & Jarmo Houtsonen. ”Minulla ei ole minkäänlaista kaikupohjaa siihen”. Hälytystehtäviä hoitavat poliisit tarvitsevat koulutusta perheväkivaltatehtäviin maahanmuuttajaperheissä. Yhteiskuntapolitiikka vol. 86.(3) THL, 2021 Helsinki.

Myllyviita, Katja. Häpeän hoito. Duodecim, 2021 Helsinki.

Saarikoski, Helena. Mistä on huonot tytöt tehty? Tutkimus huora-sanan käytöstä ja tyttöjen kokemasta kiusaamisesta. Patruuna, 2012 Helsinki.

Shweder, Richard A. Why Do Men Barbecue? Recipes for Cultural Psychology. Harvard University Press, 2003 England.

Sillanpää, Sanja. Pro Youth -käsikirja. Kunniaan liittyvän väkivallan kohteena olevien henkilöiden tukeminen: käytännön työkaluja sosiaalityön, nuorisotyön ja opetusalan ammattilaisille. Erasmus+-hanke (Pro-Youth), 2023 Helsinki.

Turiel, Elliot. The development of social knowledge: morality and convention. Cambridge University Press, 1983 USA.

Yletyinen, Anne. Olemassaolon häpeä. Häpeän merkitys pitkään traumatisoituneen psykoterapiassa s. 280-301. Teoksessa Anne Suokas-Cunliffe (toim.) Häpeästä myötätuntoon. Näkökulmia vakavaan traumatisoitumiseen. Traumaterapiakeskus, 2015 Helsinki.

Welchman, Lynn – Sara Hossain (toim.) ‘Honour’ crimes, paradigms, and violence against women. Zed Books, 2005 London.